

מישל הוקס

חומת האש הגדולה

רבי מכר, צנזורה ואינטרנט בסין הפוסט־סוציאליסטית

ענני חורף

ענני חרף עמוסים שלג, פלומת כתנה מעופפת.
 מעטים, אם בכלל, הפרחים שטרם נשרו.
 גלים צוננים שוטפים שמים תלולים,
 ובכל זאת, נשימתה העדינה של האדמה מחממת.
 רק גבורים יכולים להכניע נמרים ופנתרים
 ודבי פרא את האמיצים לא ירתיעו אף פעם
 פריחות השזיף מקבלות בכרכה את השלג המסתחרר;
 פלא קטן עץ, קופא, נספה.

השיר הזה התפרסם בסין ב־1962. כתב אותו מאו טסה טונג. עשרים שנה לפני כן ניסח מאו את המדיניות הרשמית של הספרות במדינה הסוציאליסטית הסינית ב"שיחות בפורום ינאן על ספרות ואמנות". ב"שיחות" השתמש מאו במטאפורות פחות שיריות:

צריך בסיס שממנו מצמיחים. קחו, למשל, דלי מים. מנין יתייצב אם לא מן הארץ? מאמצע האויר? מאיזה בסיס, אם כן, יצמחו הספרות והאמנות? מהבסיס של המעמדות הפיאודליים? מבסיס הבורגנות? מבסיס האינטלקטואלים הזעיר־בורגנים? לא, מאף אחד מאלה, רק מן הבסיס של המוני הפועלים, האיכרים והחיילים.

למשוררים ששמם לא היה מאו טסה טונג, הפואטיקה הזאת קיבלה ביטוי כמו זה בשירו של המשורר־פועל לי שוֹ'אה־אאו ב־1972 (התרגום אינו עושה צדק עם הפרוזודיה הקשוחה של המקור):

אוֹתָם הָרִי פָּחַם בְּכָל מְקוֹם,
 אֶבֶל כְּאֲשֶׁר הַחֲבֵרָה שׁוֹנָה, הַכֵּל שׁוֹנָה.
 כְּבוֹד הוּא לִי לִהְיוֹת כּוֹרֵה,
 בְּכָל מְקוֹם אֵלָיו אֲנִי הוֹלֵךְ בְּמוֹלְדָתִי, מְכַבְּדִים אוֹתִי.
 הַכוֹרִים הָאֻמְרִיקָאִים סוֹבְלִים מֵאִפְלָיָה,
 הֵם נִרְמָסִים בְּגִיהָנָם הָעֵמֶק בְּיֹתֵר.
 כְּאֲשֶׁר אֲנִי אוֹסֵף אֶת הַפָּחַם בְּמַעֲמָקֵי הַמַּחְפָּרֵת,
 אוֹר זֹרַח מְנַצֵּן בְּלִבִּי.
 כְּאֲשֶׁר הֵם אוֹסְפִים אֶת הַפָּחַם בְּמַעֲמָקֵי הַמַּחְפָּרֵת,
 הֵם מְקַפְּסִים לִילָה וּמֵתַגְעָעִים לְשַׁחַר...

השיר הזה מסתיים בדימוי פרוידיאני נפלא: הכורים הסינים קודחים דרך כדור הארץ ומגיחים בצד האחר כדי לשחרר את חבריהם האמריקאים. אמריקה נחדרת באמצעות מוט קידוח ענקי של הכורים הסינים. צורה יותר שירית מזו להגיד "זיינו את אמריקה" טרם נכתבה. במלים אחרות, המערכת הספרותית הסוציאליסטית לא היתה עקבית במיוחד, במונחי האידיאולוגיה שלה-עצמה. מאו טסה טונג אף פעם לא חשב לכתוב בצורות לא-קלאסיות או בלשון לא-קלאסית של האליטה, אותה לכאורה סילק. ובכן, מה אנחנו חושבים על השיר הבא של יאנג צ'ין, שנכתב לפני כמה שנים והתפרסם באחרונה באינטרנט בתרגום לאנגלית? ההתייחסות למגל ולפטיש והצבע האדום נראים כאילו הם נמצאים שם בשביל האפקט, אבל מהו האפקט אליו מתכוון השיר?

מפית נייר אדומה

הַחֹזֶק בְּכַפֵּךְ מִמֶּתֶק בְּמִפִּית נִיר אֲדֻמָּה
 הוֹסֵף צֶעֶד גִּז', בָּס שׁוֹקוֹלָד,
 לְכֵש חֵיוֹךְ חוּם.

שְׁאֵף אֶת הָאֲרוֹמָה הַגְּבוּהָה שֶׁל הַחֲצוּצָרָה
 גְּמָגֵם צֶעֶד, בֵּת זוּג מְמַצְמֶצֶת וְהִלְיָה
 הָרָאוּשׁוֹן עִם צֶל שֶׁל אֱהוֹב.

לֹא רַק זֶה אֶבֶל הַחֹזֶק אֶת כָּל זֶה בְּכַף יָדְךָ
 חֵלֶב אֵם, וִיִּסְקִי, סִיגָר,
 בֵּית בְּפִרְוֹר, מְשַׁכְּנָתָא, מְכוֹנִית גְּדוּלָה.

מפית ניר אדמה בכף ירך נוגעת במגל ובפטיש
 צועדת לצלילי מוסיקה, על הכרטיס צליל גבוה של חצוצרה
 מחרישה את צבע הדם.

ומה נעשה במה שכתב מאו האן בתוך קובץ שראה אור לאחרונה באינטרנט עם
 תמונות רקע, טכנולוגיית פלאש, ומוסיקת רקע מפתה? כמו לי שו'אה-אאו, הוא
 נראה ביקורתי ביחס לאמריקה כאשר הוא מבטא סוג של תחושת אחווה עם העם
 האמריקאי, אבל הנעימה שלו שונה לחלוטין:

יום השנה השלישי ל-11/9

[...]

מפגעים מתאבדים מפחידים
 חוטפים מפחידים
 אלמנות בשחר מפחידות
 טנקים, מטוסי קרב, טילים מנחים, צוללות גרעיניות
 ומלחמות שיוצרות אלמנות בשחר כלם מפחידים
 מפחידים גם
 אלה שבשם המלחמה בטרור
 מפציצים, פולשים, טובחים חפים מפשע
 ועוד יותר
 כל הפטריות השחרות
 המוכנות להתרומם
 די בהן למחוק מאה פעמים את האנושות
 [...]

מאחורי המסך השחר של 11/9
 בשדה הקבורה הענק
 אלפי רוחות רפאים חדשות
 מביטות בהמונים הבוכים
 האם אין שם בשורה אחרת
 זולת שנאה
 זולת גמול
 האם אין לנו ברירה אחרת
 כלום איננו צריכים לבקר את שחצנות הטילים הבין-יבשתיים
 ואת עריצות נושאות המטוסים

מה נחשוב על המבקר, אחד הפרופסורים החשובים לשירה מודרנית בסין, האומר
 כי הקובץ הכולל את השיר הזה הוא "יפהפה", הוא "מחשיב אותו מאוד" והוא
 סבור כי זוהי "פריצת דרך" לקראת "יצירתה של שירה חדשה לגמרי בסין"?

ולבסוף, מה עלינו לחשוב על הצנזור המתיר פרסום אינטרנט של השיר הבא, פסטיש וולגרי של השיר הפופולרי ביותר בתקופה הסוציאליסטית ("המזרח הוא אדום/ השמש זורחת/ המזרח הביא את מאו טסה טונג/ הוא מבקש אושר לעם/ הוא מושיע העם") מאת שו שיאנג-צ'ו, אחד החברים המובילים באוונגרד "אסכולת הזבל"?

הערצת הגבוה מתישה

המזרח הוא שחר, השמש רעה
 סין הביאה את אסכולת הזבל
 אתה שחר אני עוד יותר ממך
 אתה רע אני עוד יותר ממך

נולדתי כאיש זבל
 אמות פרוח זבל
 אני אסכולת הזבל
 אסכולת הזבל היא אני

כל כלי אסכולת הזבל
 אסכולת הזבל היא כל פלה אני
 אם תרצה שאפרש מאסכולת הזבל
 הדרך היחידה היא שאני אפרש ממני

אי שם, בין כל השירים הללו – הפחות פוליטי הוא זה של מאו טסה טונג – נחה הממשות של יצירת ספרות בסין בת ימינו, ממשות אותה מתארים יותר ויותר חוקרים ומבקרים כ"פוסט-סוציאליסטית".

במונוגרפיה שראתה אור באחרונה, פרי עטו של שו'או-דונג ז'אנג, "פוסט סוציאליזם ופוליטיקה של תרבות: סין בעשור האחרון של המאה העשרים", מכיר המחבר במבוא לספרו בצורך לספק הגדרה של המונח "פוסט-סוציאליזם": "חפיפה מבלבלת של אופני ייצור, מערכות חברתיות וסדרים סימבוליים, כולם תובעים זכות לחיים של עולם בחיתוליו. הכוחות הסוציו-כלכליים והסוציו-פוליטיים מתאזנים בחלל הפוסט-סוציאליסטי באמצעות הקשר גלובאלי של שוק קפיטליסטי עולמי ושליטה אידיאולוגית; הם גם נכנסים למישור מאוזן יותר של מעורבות בגיבוי מנגנון המדינה הסינית, בעודם מניעים קפיטליזם ביורוקרטי ונושאים את המורשת המהפכנית והסוציאליסטית של סין המאוואיסטית."

אבל באופן מהותי אני מסכים עם העמדה של שו'או-דונג: פוסט-סוציאליזם הוא מונח טוב כאשר מתייחסים למצב של חברות שמאפיינים אותן מעבר מהיר

לגלובליזציה מצד אחד ושרידים של שיטת עבר סוציאליסטית מצד שני. הנוכחות החזקה של שרידי סוציאליזם מבדילים את החברה והתרבות הסיניות מחברות אחרות, ואולי גם הופכים אותה למורכבת יותר מאשר התרבות של בריטניה, נניח. המערכת הסוציאליסטית הסינית של הספרות היתה עד שנות השמונים עקבית בפיקוח על הייצור וההפצה של הספרות, אף כי היו יוצאים מן הכלל: למשל, מאו טסה טונג, שהותר לו לעשות מיליונים כתמלוגים ממכירת הספר האדום שלו. ספרו של פרי לינק "שימושי ספרות: חיים במערכת הספרותית הסוציאליסטית הסינית" (2000) מפרט כיצד הפסיקה המערכת הסוציאליסטית בסין להתקיים בשנות התשעים. את המידע על המערכת המסחרית משנות התשעים אני שואב מספרו של שויו קונג, "צריכת ספרות: רבי מכר ומיסחור הפקת הספרות בסין בת ימינו" (2005).

במשך שנות השמונים והתשעים, החליפה בהדרגה את המערכת הספרותית הסינית, שנשענה עד אז על סובסידיות נדיבות של המדינה, מערכת שעניינה היה רווח. כמות הסופרים שהועסקו בידי המדינה – צומצם עד למינימום. על חנויות הספרים הממלכתיות, שִׁין הָוָא, השתלטו חנויות ספרים פרטיות והוצאות ספרים, אף שגם הן עדיין בבעלות המדינה, אלא שהן הפכו למיזמים תחרותיים. המדינה משקיעה עכשיו מעט מאוד כסף בספרות, אבל ממשיכה להפעיל פיקוח על טיבם ותכניהם של הפרסומים, בעיקר באמצעות "המינהל הכללי של העיתונות והפרסום". הפיקוח נעשה באמצעות המספר הרשמי של בתי ההוצאה ומספרי ה־ISBN¹ המונפקים לבתי ההוצאה. בסין, שלא כמו בארצות אחרות, פרסומים בלי מספרי ISBN נחשבים באופן אוטומטי לבלתי־חוקיים. ואולם, בתי הוצאה בבעלות המדינה מנצלים חורים בחקיקה ומוכרים מספרי ISBN למו"לים קטנים, שבדרך כלל יש להם מערכת הפצה משלהם או רשתות מכירה משלהם. רוב רבי המכר מתפרסמים במה שקרוי "ערוץ שני" כזה.

הצורה העיקרית האחרת של פיקוח ממלכתי על תעשיית המו"לות נעשית באמצעות מערכת הצנזורה, ונראה כי פיקוח זה יימשך גם בעתיד. הצנזורה מערבת כמה סוכנויות ביטחון ממשלתיות וציבוריות כמו גם עורכים בבתי ההוצאה, המתקנים כתבי יד ומוחקים חלקים, ולא מתוך כוונה לשפר את האיכות הספרותית. באופן כללי, מאז שנות השמונים הפכה מערכת הצנזורה מממליצה למונעת. כבר אין אומרים לסופרים ולמו"לים מה ליצור, אבל הם נענשים, אם פרסום שלהם מוערך, בדיעבד, כפוגע או כלא־חוקי.

1 ISBN, או בסימונו העברי, מסת"ב, "מספר ספר תקני בין־לאומי"

מו"לים פיתחו ידע חשוב הנוגע להערכת סיכונים של פרסום יצירות רגישות כמו גם יתרונותיהם של פרסום כזה. במונחים של חשיפה תקשורתית, זהו ידע חשוב. כמה סופרים זינקו לפסגות של תהילה משום שספריהם נפסלו. אחרים שילמו ביוקר, כולל במאסר.

"הר הנשמה", "שנחאי בייבי"

שתי הדוגמאות הידועות ביותר לצנזורה בסין בשנת 2000 יכולות להיות חקר-מקרה מעניין ביחס ל"צנזורה פוסט-סוציאליסטית". באותה שנה היה לרב מכר רומן בשם "שנחאי בייבי", שכתבה הצעירה וויי הוי. הספר מתאר בהתלהבות את סגנון החיים הנוצץ של האליטה העירונית הצעירה בשנחאי הקוסמופוליטית. הוא מייצר המוני הפניות לטובין מערביים, לספרות מערבית ולתרבות העממית המערבית. העלילה בנויה ממשולש אהבה כמעט וולגרי בין צעירה מופקרת ואסרטיבית, ושני אהוביה, אמן סיני חסר-אונים ומכור לסמים, אותו היא אוהבת בכל ליבה, ואיש עסקים גרמני, רב אונים מאוד ומכור לסקס, אותו היא אוהבת בכל גופה. הסקס עם הגרמני הופך ליותר ויותר סאדו-מזוכיסטי (היא מצטטת את השורות הדי-מצוטטות מאת סילביה פלאט) "כל אשה מעריצה פאשיסט/מגף בפנים, אכזר/אכזר הלב כמוך". בסופו של עניין, מבינה הגיבורה שהיא מאוהבת בזר הבלונדיני, החבר הסיני מת ממנת-יתר, הגרמני חוזר אל משפחתו והיא כותבת ספר על כל מה שקרה לה.

מיליונים קראו את הספר בשקיקה. המו"ל (בערוץ משני) אירגן פרסומת רעשנית ויעילה. וויי הוי אף היא מילאה את תפקידה והציעה הקבלות בין הרומן ובין חייה הפרטיים. בצעד אפשרי אולי רק בתנאים הפוסט-סוציאליסטיים תקפה ביעילות גדולה את מבקרי הספרות, שגינו את הספר שלה. הם מייצגים דור זקן, שבוי באובססיה הסוציאליסטית, אמרה, דור שהספרות היא בשבילו משהו נפוח ורציני. כאן זכתה לתמיכה מכמה מבקרי ספרות צעירים וחשובים בסין. הם שיבחו את הרומן וכתבו שהוא מייצג תרבות פוסט-מודרנית עירונית והגנו עליו כנגד מבקרי הממסד. אז העריכו, בתוך מערכת הפיקוח, שהפרשה כולה מושכת יותר מדי תשומת לב, ויי הוי מתחילה לתת דוגמא רעה מבחינת התנהגותה המוסרית והבוז למוסדות הספרותיים. הספר נפסל, ההוצאה בערוץ המשני נסגרה, על המו"ל נאסר לפעול במשך שנה, וקנס כבד הוטל עליו. מיד הפך הספר לרבי-מכר בשוק השחור. הוא גם תורגם ללשוניות מערביות רבות ונמכר עם הכתובת "נאסר לפרסום בסין" על הכריכה.

באותה שנה שבה שברה ויי הוי כל שיא במונחים של מספרי מכירות ותשומת לב תקשורתית, הצליח סופר סיני שחי בצרפת לקבוע קני מידה לספרות הסינית במונחים של הון סימבולי. גאו שינג-ג'ין זכה בפרס נובל לספרות. הוא עזב את סין באמצע שנות השמונים, ואי אפשר כלל להשוותו לְווי הוי מבחינת המגמה הספרותית. כתיבתו קשה, ניסיונית, רצינית, כמעט אובססיבית ביחס לאוטונומיה ולאינדיבידואליות. הוא מתעסק בפרטי שפה, ומאריך מאוד בלשונו, כדי לטהרה מכל צורה של שיח פוליטי. הוא חי בבידוד, עובד לפרנסתו כאמן, ואת ספריו הוא מפרסם אצל מו"ל קטן בטייוואן. הוא סירב לפרסמם בסין, משום שלא היה מוכן לסבול שום צורה של צנזורה. עד לאותה שנה שבה זכה בפרס נובל, לא נפסל בסין אף אחד מספריו, להוציא אחד ממחזותיו, שהתפרסם אחרי טבח הרביעי ביוני, בטיאנאמן. אי אפשר היה להשיגם, חוץ מכמה עותקים טייווניים שרכשו הטובות שבספריות האוניברסיטאיות.

כאשר הודיעו על זכייתו של גאו שינג-ג'ין בפרס נובל לספרות, איחרה להגיע, באופן לא טיפוסי, תגובתה של הממשלה הסינית. כל כך איחרה, עד שכמה אתרי חדשות, כולל עמודי בית של אי אלו עיתונים ממלכתיים, החלו כבר להדפיס, בזהירות, הערכות חיוביות על הקריירה שלו ועל יצירתו, עד שלבסוף הגיע פסק הדין: גאו זכה בפרס מסיבות פוליטיות, משום שהמערב רואה בו דיסידנט. הוא אינו ראוי לפרס, וחוץ מזה הוא בכלל לא סיני אלא צרפתי וועדת פרס נובל פסלה עצמה לעד. הוצא צו של הצנזורה שאסר על מו"לים בסין להדפיס את יצירותיו, ועל חנויות ספרים נאסר לייבא מהדורות טייוואניות של ספריו. חוקרים סינים, מבקרים וסופרים, אשר באותם ימים של שקט רשמי, הפגינו בבירור גאווה על הצלחתו, כמו גם רצון לקרוא את עבודתו ולדון בסגולותיה, נשמעו די מתוסכלים. מובן שהטקסט המלא של יצירתו הגדולה ביותר, הרומן "הר הנשמה", הופיע מיד באינטרנט. צריך לציין שקוראים סינים בדרך כלל לא התרשמו ורוב הסינים שאני מכיר (כולל רוב הפרופסורים לספרות סינית במערב) הסכימו עם ממשלת סין: גאו לא היה חתן ראוי. האם וכוח פתוח יותר היה משנה את העמדה הזאת? קשה לומר.

מזווית טקסטואלית טהורה, הפסילה שהתרחשה כמעט באותו זמן, זו של ויי הו וזו של גאו שינג-ג'ין איננה הגיונית כלל ועיקר. יצירותיהם שונות לחלוטין בסגנון ובמטרה. אף אחד משניהם איננו ביקורתי מאוד כלפי המשטר הנוכחי. לגאו יש שניים או שלושה דברים לומר על המשטר והאידיאולוגיה שלו בתחילת שנות השמונים, אבל הוא איננו מפורש מבחינה זו, כמו למשל הסופר מָא ג'ין שרומאן דומה מאוד שלו, "אבק אדום", הותר לפרסום בקיצורים ושינויים זעירים

מצד הצנזורים. וי הוי כותבת באופן פתוח מאוד על סקס, אבל בסין של המאה העשרים-ואחת כמעט שאין זה כבר טאבו, אפיגונים רבים שלה עשו כמותה ואף יותר ממנה, אבל יצאו מכל העניין בשלום. הסיבה היחידה לפעולת הצנזורים במקרה של וי הוי וגאו שינג-ג'ין היתה שהשניים הצליחו, במונחים כלכליים או סימבוליים, וההצלחה הזאת איימה להפוך להון פוליטי – הליברליזם של שנחאי נגד הרשויות הסיניות במקרה של וי הוי; של האימפריאליזם המערבי התרבותי נגד העצמאות הסינית במקרה של גאו שינג-ג'ין. אם במערכת הסוציאליסטית פסלה הצנזורה כל דבר שלא התיישר על פי הקו, תחת הצנזורה של המדינה הפוסט-סוציאליסטית היא פוסלת פרסומים רק בנסיבות קיצוניות, כאשר השוק והקהילה המקצועית מעורבים, ואי אפשר לסמוך עליהם שהתופעות יישמרו תחת פיקוח. מערכת דומה משמשת בעולם הספרות באינטרנט, שם מוצגים מאפיינים בולטים יותר של התרבות הפוסט-סוציאליסטית.

פורומים לדיון

רוב הכתיבה החדשנית והדיון הספרותי בסין, בעיקר על שירה, מופיע עכשיו בפורומים לדיונים אינטראקטיביים באינטרנט. אתרים ספרותיים מארחים דיונים המוקדשים לז'אנרים, או לנושאים מיוחדים, ולעתים קרובות הם כוללים גם כתיבה בסגנון קלאסי, העוברת תחייה מפתיעה דווקא באינטרנט. בפורומים הללו יכולים רק חברים רשומים באתר להעלות את יצירותיהם, אבל חברים ולא-חברים יכולים לקרוא את היצירות ולחוות עליהן את דעתם. הערות על יצירה מתווספות אליה באופן אוטומטי, ויוצרות "שרשרת" דיון שלעתים קרובות מערכת גם את המחבר. אספקט זה של אינטראקציה ישירה בין מחבר לקורא הוא ההבדל העיקרי בין ספרות רשת וספרות מודפסת בסין. אספקטים אחרים של ספרות רשת, הנפוצים יותר במערב, כמו שימוש נרחב במולטי-מדיה והיפרטקסט מופיעים פחות בהקשר הסיני (אף כי אינם נעדרים, כמובן).

רוב הדיונים נמצאים תחת פיקוחם של המנחים, המבטיחים כי היצירות המוגשות לפורומים יהיו ראויות, ואם צריך, הם מוחקים תוכן לא ראוי, גם כזה שעלול לצוד את עיניהם של צנזורי האינטרנט. במקור, התירו הפורומים לחברים לראות את יצירותיהם על המסך כמעט מיד, אבל מנחים רבים נזהרים עכשיו יותר ומקרינים מסרים לפני הצגתם בפורום. המנחים אחראיים על שמירת החינויות של הפורום, למשל באמצעות ארגון תחרויות, או בהצעות לנושאי כתיבה, ובאמצעות דיונים שונים. מנחים מעורבים לעתים קרובות גם בכחירת

היצירות הטובות ביותר המתפרסמות ברשת וידועות בשם webzine. רוב אתרי הספרות, בעיקר אלה המופעלים בידי קבוצות קטנות של שותפים-לעמדה, מפרסמים מגזינים כאלה, כדי להציג לראווה את מיטבם. מגזינים אלה בדרך כלל מתוכננים ונערכים בקפידה, בעימוד דומה לכתבי עת ספרותיים בדפוס, ואינם מועלים לתגובות, אלא רק לקריאה.

לגבי רבים מן המשתמשים, פורומי דיון אינם יותר מחדרי צ'אט מעט יותר מכובדים, או מפגשים מקוונים, או סתם מקומות שבהם אפשר להתנסות בכתבה כתחביב, ואולם אתרים רציניים יותר מנסים להקדיש את עצמם ליצירה ברמה גבוהה. הרשת יצרה גם קבוצות אוונגרד חדשות, בעיקר בתחומי השירה, ואלה מספקות מרחב לכתבה אנטי ממסדית מזעזעת, שאינה יכולה להופיע בקלות בדפוס, כמו השיר "המזרח הוא שחור" שצוטט קודם.

צנזורה

רבות דובר בשנים האחרונות על מאמציה של המדינה הסינית לכוון צנזורה כוללת על האינטרנט, זו הקרויה "חומת האש הגדולה של סין". ככל שמדובר בספרות רשת, עקרונות בסיסיים של פיקוח מדינה אינם שונים מאלה הנוגעים לספרות נדפסת, והם נשענים על שלושה שלבים עיקריים: רישום, צנזורה עצמית לפני פרסום, והקרנה שאחרי פרסום. כמו במספרי ה-ISBN, כל הדומיינים הסיניים חייבים להציג מספר רישום שהרשות מספקת. חברי הפורום לדיון חייבים לחתום על הסכמה לא לשלוח תוכן בלתי חוקי, והמנחים ממלאים אותה פונקציה שממלאים עורכים בכתבי הוצאה: מבטיחים ששום תוכן רגיש לא יתפרסם. עקרונית, המדינה יכולה לבדוק פרסומים מקוונים, להכריז עליהם כבלתי חוקיים, לסגור אתרים בעייתיים ולתבוע את האחראים. מאחר שקריאה שיטתית של כל אתרי האינטרנט היא בלתי אפשרית, אומרים שהמדינה מפעילה פילטרים אוטומטיים וגלאים של מלות מפתח כדי לאתר תכנים לא חוקיים. ואולם, במציאות, נראה כי צנזורי האינטרנט אינם יכולים לעבור גם על המספר העצום של האתרים אשר הגלאים מצליחים איכשהו לזהות. כתוצאה מכך, צנזורה שאחרי-פרסום יכולה להיות שרירותית מאוד. משום כך, רוב אתרי הספרות מעדיפים ללכת על בטוח, להבטיח ששום תוכן בלתי-חוקי לא יעבור את המנחים. בקיצור, פיקוח על ספרות הרשת נשען בכבודות על צנזורה עצמית והוא מתבסס על ההנחה שהאחראים לניהול האתרים לא מחפשים צרות.

ספרות רשת, תרבות ממלכתית ותרבות פופולרית

האינטרנט הוא המקום שבו מרכיבים שונים של התרבות הפוסט-סוציאליסטית מתערבים בצורה החופשית ביותר. רומן, שפסילתו זכתה לפרסום רב, "שרת את העם", מאת ין לְוֵן־קָה, אפשר לקראו בגרסתו המלאה באתר מקומי של הממשלה בדרום סין, למרות שהורד מהמדפים בכל רחבי הארץ. באופן יוצא מן הכלל, הרומן נפסל מסיבות ברורות: הוא לעג למאו טסה וסנג'ור ולכן עבר על החוקים החמורים של סין בעניין השמצה; משהו שהמחבר והמוציא לאור ספק ידעו לפני שהחליטו לקדם את הפרסום. באופן לא מפתיע, הגרסה האנגלית של הרומן התפרסמה כשהכתובת "נאסר לפרסום בסין" הופיעה על הכריכה, והמחבר, שדבר לא אונה לו, התקבל בחום בחוגים התרבותיים של המערב.

בעלייתה של ספרות הרשת דנים לעתים קרובות חוקרים ומבקרים בסין, והם משתמשים בשיח המזכיר לפרקים את ימי השיא של הריאליזם הסוציאליסטי: תפנית "לקראת העם". מאז ויתרה המדינה על ניסיונה להמליץ על תכני ספרות ולהופכה לחלק מן המנגנון התעמולתי שלה, היא נוטה לקדם את האפשרות הבטוחה האחרת: הצגת אמנות וספרות כמשהו עצמאי וא-פוליטי ולשמור עליהן ככאלו. באופן מעניין עניין זה תואם את השינויים בכלכלה הסינית מאז שנות השמונים. גם בסין הולכת הפנייה לעבר המודרניזם יד ביד עם פיתוח השוק הקפיטליסטי. ואולם, במקרה של סין, ישנה תמיד "שארית סוציאליזם", שאותה מייצגת במקרה זה ממשלה, אשר באורח פעיל מרתיעה אלטרנטיבות אמנותיות וספרותיות, בעיקר את אלו המחזירות לחיים את המונח 'עממי' כמשהו בעל כוח, המסוגל לאיים על האינטרסים שלה. אין זה מפתיע שבסין הפוסט-סוציאליסטית רוב הזרמים בספרות, בעיקר בשירה, אפשר לשייכם לקטגוריית "לקראת העם": המוטיב המרכזי בהם הוא מתקפה מושכלת על כל ניסיון להצמיד סטאטוס מתנשא כלשהו לשירה, או לספרות בכלל.

ביחד עם ה"פוליטי" וה"עממי" הזה, כמו גם ביחד עם השירה האוונגרדית, אפשר להבחין ברשת בצמיחה של יצירה לגמרי "בטוחה", בדרך כלל סנטימנטלית, המתבססת על מונחים של יופי ומשמעות, ומאפשרת הבעת עמדות על החברה בת זמננו, והיא משייטת הרחק מביקורת מאיימת כלשהי על המשטר. הייתי אומר שגם זהו פוסט-סוציאליזם: יצירה כזאת אינה עולה מעל למישור של "תרבות עממית" בחברות המערביות, אבל בסין מבקרים רציניים וחוקרים מגוננים עליה, מסיבות שאפשר לתארן כשרידיים סוציאליסטיים: קשר

למונחים של שירה מעורבת מבחינה חברתית ביחד עם יופי צורני טיפוסי לעבר הסוציאליסטי.

האינטרנט הוא הסביבה המבטיחה ביותר ללמידת סין הפוסט-סוציאליסטית. טכנולוגיות חדישות משמשות הקשר סבוך של פיקוח מדינה, השתתפות עממית מלמטה ומסורת תרבותית ילידית. "שרידי הסוציאליזם" ניכרים בעמדות הסופרים, המבקרים, החוקרים והצנזורים הסינים, והם בדרך כלל הסיבה לכך שעניינים בלתי צפויים או לא הגיוניים מתרחשים בשדה זה. בניגוד לכך, תגובת המערב לפרקטיקות הללו צפויות לגמרי: מה שנאסר בסין זוכה לתשואות. על פי השמועה האחרונה מסין, מו"לים משלמים עכשיו לצנזורים כדי להבטיח שספריהם ייפסלו! ברוכים הבאים לעולם הנפלא של הפוסט-סוציאליזם.

מאנגלית אבי יוסף